

Padomes 2003. gada 27. novembra regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu jeb Briseles IIbis regula

Publicēts: 04.02.2020.

Viens no Eiropas Savienības mērķiem ir izveidot drošu tiesisko vidi bērniem, nodrošinot pārskatāmu sistēmu vecāku jautājumu risināšanai un Eiropas Savienībā pieņemtu tiesas spriedumu vecāku atbildības jautājumos brīvu apriti. Pirmais pasākums savstarpējai spriedumu vecāku atbildība lietās atzīšanai bija [Padomes 2000.gada 29.maija regulas \(EK\) Nr. 1347/2000 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem](#) pieņemšana. Minētā regula noteica saskaņotus jurisdikcijas noteikumus un paredzēja spriedumu atzīšanas un izpildes mehānismu vecāku atbildības lietās. 2003.gada 27.novembrī, ņemot vērā Komisijas priekšlikumu, tika veikts nākamais pasākums, proti, pieņemta [Padomes regula \(EK\) Nr. 2201/2003](#) (turpmāk – Briseles IIbis regula), ar kuru no 2005. gada 1. marta aizstāja tās priekšteci 2000.gada 29.maija regulu (EK) Nr.1347/2000.

Ar Briseles IIbis regulu vienā dokumentā apkopoti pārrobežu lietu piekritības, sprieduma atzīšanas un izpildes noteikumi jautājumos par laulības šķiršanu un vecāku atbildības iegūšanu, īstenošanu, deleģēšanu, ierobežošanu vai izbeigšanu. Briseles IIbis regulas galvenie mērķi ir nodrošināt, ka spriedumu vecāku atbildības jautājumā var atzīt un izpildīt citā dalībvalstī, izmantojot vienotu un vienkāršu procedūru, kā arī garantēt bērnam tiesības satikties ar abiem vecākiem arī tad, ja vecāki dzīvo dažādās dalībvalstīs, un novērst vecāku izdarītās bērna civiltiesiskās nolaupīšanas sekas, ja nolaupīšana notikusi Eiropas Savienības teritorijas ietvaros.

Attiecībā uz piekritību laulības lietās Briseles IIbis regula neparedz nekādu vispārēju noteikumu. To, kuras Eiropas Savienības valsts tiesas ir kompetenta izskatīt lietu, var noteikt vadoties no Briseles IIbis regulas 3.pantā minētajiem alternatīvi piemērojamajiem piekritības kritērijiem.

Ar jēdzienu “vecāku atbildība” Briseles IIbis regulas izpratnē saprot visas tiesības un pienākumus attiecībā uz bērnu vai bērna īpašumu, kuras piešķir fiziskai vai juridiskai personai ar spriedumu, likumu vai nolīgumu, kam ir juridisks spēks. Briseles IIbis regula attiecas to starp uz aizgādības un saskarsmes tiesībām; aizbildnību, aizgādību un līdzīgiem tiesiskiem režīmiem; tādu personu vai iestāžu iecelšanu, kuras ir atbildīgas par bērnu pašu vai viņa īpašumu, pārstāv bērnu vai palīdz viņam; bērna nodošanu audžuģimenē vai ievietošanu aprūpes iestādē; bērna aizsardzības pasākumiem, kas saistīti ar bērna īpašuma pārvaldīšanu, glabāšanu vai atsavināšanu. Briseles IIbis regula neattiecas uz vecāku un bērnu attiecību nodibināšanu vai apstrīdēšanu; lēmumiem par adopciju, adopcijas sagatavošanas pasākumiem vai adopcijas atcelšanu; bērna uzvārdu un vārdiem; atbrīvošanu no vecāku atbildības; uzturlīdzekļiem; trastiem un mantošanu; pasākumiem, ko veic saistībā ar bērnu izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Briseles IIbis regulas 1.panta 1.punkts noteic, ka šo regulu piemēro civillietās, tāpēc rodas jautājums, vai tā ir piemērojama tādiem publiskajās – administratīvajās tiesībās pieņemtajiem lēmumiem kā bērna ievietošana audžuģimenē vai aprūpes iestādē, ko dara pēc valsts institūciju iniciatīvas, ja, piemēram, vecāki nerūpējas par bērnu? Uz šo jautājumu atbildi, nosakot, ka arī šajos gadījumos Briseles IIbis regula ir piemērojama, ir sniegusi [Eiropas Savienības Tiesa savā spriedumā lietā C-435/06](#). Eiropas Savienības Tiesa noteica, ka: „Regulas (EK) Nr. 2201/2003 1. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka jēdziens “civillietas” šīs tiesību normas nozīmē ir attiecināms uz vienu lēmumu, ar ko uzdod bērna tūlītēju nodošanu aprūpē un nodošanu no savas ģimenes audžuģimenē, ja šis lēmums ir pieņemts saistībā ar publiskajām tiesībām par bērnu aizsardzību. Jēdziens “civillietas” minētās normas izpratnē ir jāinterpretē autonomi. Vienīgi regulas Nr. 2201/2003 vienveidīga piemērošana dalībvalstīs, kas prasa, lai šīs regulas piemērošanas jomu definē saskaņā ar Kopienu tiesībām, nevis valstu tiesībām, var nodrošināt ar šo regulu sasniedzamos mērķus, kuru skaitā ir vienlīdzīga attieksme pret visiem attiecīgajiem bērniem. Saskaņā ar minētās regulas piekto apsvērumu šis mērķis tiek nodrošināts tikai tad, ja visiem lēmumiem lietās par vecāku atbildību ir piemērojama šī regula. Šai atbildībai šīs regulas

2. panta 7. punktā ir dota plaša definīcija tādējādi, ka ar to saprot visas tiesības un pienākumus attiecībā uz bērna personu vai bērna īpašumu, kuras piešķir fiziskai vai juridiskai personai ar nolēmumu, likumu vai spēkā esošu nolīgumu. Šajā sakarā nav nekādas nozīmes tam, vai vecāku atbildību ietekmē kāds valsts aizsardzības pasākums vai lēmums, kas pieņemts pēc viena vai vairāku personu, kam ir aizgādības tiesības, pieprasījuma. Regula Nr. 2201/2003 ir jāinterpretē tādējādi, ka Ziemeļvalstu sadarbības ietvaros pieņemtais saskaņotais valsts tiesiskais regulējums par administratīvo lēmumu attiecībā uz personu nodošanu aprūpē un izvietojumu atzīšanu un izpildi nevar tikt piemērots lēmumam par bērna nodošanu aprūpē, kuram ir piemērojama šī regula. Ziemeļvalstu sadarbība administratīvo lēmumu attiecībā uz personu nodošanu aprūpē un izvietojumu atzīšanas un izpildes jomā nav viens no izņēmumiem, kuri izsmeltoši ir uzskaitīti Regulā Nr. 2201/2003.”

Saskaņā ar Briseles IIbis regulu pamatā nolēmumu par vecāku atbildību pieņemšana ir tās dalībvalsts tiesu kompetencē, kurā bērnam ir pastāvīgā dzīvesvieta. Līdz ar to ļoti būtiska ir jēdziena „bērna pastāvīgā dzīvesvieta” izpratne šajā lietās. Norādes uz jēdziena „bērna pastāvīgā dzīvesvieta” saturu un interpretāciju ir devusi [Eiropas Savienības Tiesa spriedumā lietā C-523/07](#). Eiropas Savienības Tiesa šajā lietā noteica: „Tā kā Regulas (EK) Nr. 2201/2003 8. panta 1. punktā nav paredzēta neviena tieša norāde uz dalībvalstu tiesībām, lai noteiktu “pastāvīgās dzīvesvietas” jēdziena saturu un piemērošanas jomu, šī jēdziena noteikšana ir jāveic, ņemot vērā normu kontekstu un regulas mērķi, it īpaši to, kas izriet no tās divpadsmitā apsvēruma, saskaņā ar kuru tajā paredzētie piekritības noteikumi ir izveidoti, ņemot vērā bērna intereses un it īpaši tuvuma kritēriju. Tātad līdztekus bērna fiziskajai klātbūtnei dalībvalstī vērā ir jāņem citi faktori, kas var liecināt, ka šai klātbūtnei nav pagaidu vai gadījuma raksturs un ka bērna dzīvesvietu raksturo zināma integrācija sociālā un ģimenes vidē. Tādējādi “pastāvīgās dzīvesvietas” jēdziens Regulas (EK) Nr. 2201/2003 8. panta 1. punkta izpratnē ir jāinterpretē tādējādi, ka šī dzīvesvieta atbilst vietai, ko raksturo bērna zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē. Šajā sakarā vērā ir jāņem ilgums, regularitāte, apstākļi, uzturēšanās dalībvalsts teritorijā, kā arī ģimenes pārcelšanās uz šo valsti iemesli, bērna pilsonība, izglītības vieta un apstākļi, valodu zināšanas, kā arī bērna ģimenes un sociālie sakari minētajā valstī. Bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir jānosaka valsts tiesai, ņemot vērā visus katrā konkrētā gadījumā pastāvošos faktiskos apstākļus.” Savukārt to, kā Eiropas Savienības Tiesas lietā C-523/07 nostiprinātā bērna pastāvīgās dzīvesvietas izpratne būtu attiecināma uz bērnu, kurš ir vēl tikai zīdains, ir analizējusi [Eiropas Savienības Tiesa savā spriedumā lietā C-497/10](#). Eiropas Savienības Tiesa šajā lietā noteica: „Bērna sociālo un ģimenes vidi, kurai ir nozīme, nosakot viņa pastāvīgās dzīvesvietas vietu, veido dažādi faktori, kuri mainās atkarībā no bērna vecuma. Tādējādi faktori, kas ir jāņem vērā skolas vecuma bērna gadījumā, atšķiras no tiem, kas ir jāņem vērā nepilngadīgā gadījumā, kurš ir beidzis mācības, vai arī no faktoriem, kuri ir svarīgi attiecībā uz zīdaini. Maza bērna vide parasti galvenokārt ir ģimenes vide, kuru nosaka attiecīgā persona vai attiecīgās personas, ar kurām bērns dzīvo un kuras viņu faktiski uzrauga un aprūpē. Tā tas vēl jo vairāk ir tad, ja attiecīgais bērns ir zīdains. Zīdains noteikti daļa sociālo un ģimenes vidi ar [apkārtējiem], no kuriem viņš ir atkarīgs. Attiecīgi, ja, kā tas ir pamata lietā, zīdains faktiski uzrauga viņa māte, ir jānovērtē mātes integrācija viņas sociālajā un ģimenes vidē. Saistībā ar to nozīme var būt tādiem Tiesas judikatūrā minētiem kritērijiem kā bērna mātes pārcelšanās uz citu dalībvalsti iemesli, mātes valodu zināšanas vai arī viņas ģeogrāfiskā un ģimenes izcelsme. No visa iepriekš minētā izriet, ka “pastāvīgās dzīvesvietas” jēdziens regulas 8. un 10. panta izpratnē ir jāinterpretē tādējādi, ka šī dzīvesvieta atbilst vietai, ko raksturo bērna zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē. Šim nolūkam un ja tiek aplūkota zīdaina situācija, kurš dalībvalstī, kura nav tā pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts un uz kuru viņš ir aizvests, kopā ar savu māti uzturas tikai dažas dienas, jāņem vērā, pirmkārt, uzturēšanās šīs dalībvalsts teritorijā ilgums, regularitāte, apstākļi un iemesli un mātes pārcelšanās uz minēto valsti iemesli, kā arī, otrkārt, galvenokārt bērna vecuma dēļ, mātes ģeogrāfiskā un ģimenes izcelsme, kā arī ģimenes un sociālās saiknes, kādas mātei un bērnam ir šajā dalībvalstī. Bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir jānosaka valsts tiesai, ņemot vērā visus katrā konkrētā gadījumā pastāvošos faktiskos apstākļus.”

Neskatoties uz to, ka pamatā nolēmumu par vecāku atbildību pieņemšana ir tās dalībvalsts tiesu kompetencē, kurā bērnam ir pastāvīgā dzīvesvieta, Briseles IIbis regulas 20.pants paredz, ka steidzamos gadījumos dalībvalsts tiesām ir kompetence noteikt tādu pagaidu pasākumus, ieskaitot drošības pasākumus, attiecībā uz personām vai lietām minētajā dalībvalstī, kurus attiecīgajā dalībvalstī paredz likums, arī tad, ja saskaņā ar Briseles IIbis regulu lietas izskatīšana pēc būtības piekrīt citas dalībvalsts tiesai. Iepriekš minētos pasākumus pārtrauc piemērot brīdī, kad dalībvalsts tiesa, kurai saskaņā ar Briseles IIbis regulu ir piekritība pēc būtības, ir veikusi pasākumus, ko tā uzskata par atbilstošiem. Attiecībā uz šī panta un jēdziena „pagaidu pasākumi” interpretāciju ir lietderīgi apskatīt [Eiropas Savienības Tiesas spriedumu lietā C-256/09](#). Eiropas Savienības Tiesa šajā lietā noteica ka gadījumos, ja tiesas, kura noteikusi pagaidu pasākumus, jurisdikcija izskatīt lietu pēc būtības saskaņā ar regulu Nr. 2201/2003 acīmredzami neizriet no pieņemtā nolēmumā minētās informācijas vai ja šajā nolēmumā nav ietverts nepārprotams pamatojums attiecībā uz šīs tiesas jurisdikciju izskatīt lietu pēc būtības, atsaucoties uz kādu no šīs regulas 8.–14. pantā minētajiem jurisdikcijas veidiem, šādos gadījumos var secināt, ka minētais nolēmums netika pieņemts saskaņā ar minētajā regulā paredzētajiem noteikumiem par

jurisdikciju. Šis nolēmums tomēr var tikt izvērtēts, ņemot vērā minētās regulas 20. pantu, lai pārbaudītu, vai uz to attiecas minētā tiesību norma. Tostarp Eiropas Savienības Tiesa secināja, ka, lai piemērotu regulas Nr. 2201/2003 20. pantu tiek prasīta vairāku nosacījumu ievērošana. Minētās regulas 20. panta 1. punktā norādītās tiesas var noteikt pagaidu vai drošības pasākumus vienīgi ar nosacījumu, ka tiek ievēroti trīs kumulatīvi nosacījumi, proti:

- attiecīgajiem pasākumiem ir jābūt steidzamiem,
- tie ir jānosaka attiecībā uz personām vai īpašumu, kas atrodas dalībvalstī, kurā atrodas šīs tiesas, un
- tiem ir jābūt ar pagaidu raksturu.

Tāpat Eiropas Savienības Tiesa noteica, ka, ņemot vērā pagaidu pasākumu svarīgumu – neatkarīgi no tā, vai tos ir noteikusi tiesa, kurai ir jurisdikcija izskatīt lietu pēc būtības, vai tiesa, kurai šādas jurisdikcijas nav –, kuri var tikt noteikti lietās par vecāku atbildību, it īpaši ņemot vērā šādu pasākumu iespējamās sekas uz maziem bērniem, ir jānodrošina, ka persona, kuru skar šie pagaidu pasākumi, pati var pārsūdzēt nolēmumu, ar kuru noteikti šie pagaidu pasākumi. Šis pārsūdzības tiesības ir jāļauj izmantot neatkarīgi no tā, ka persona, kas ierosina šo pārsūdzību, pieņem pagaidu pasākumus noteicošās tiesas jurisdikciju izskatīt lietu pēc būtības, kuru tā, iespējams, pati sev ir atzinusi. Vienlaikus Eiropas Savienības Tiesa noteica, ka attiecībā uz pagaidu pasākumiem nav piemērojama regulas Nr.2201/2003 21.pantā un turpmākajos pantos paredzētā atzīšanas un izpildes sistēma, jo, ja pieļautu, ka pagaidu pasākumi, uz kuriem attiecas Regulas Nr. 2201/2003 20. pants, tiek atzīti un izpildīti jebkurā citā dalībvalstī, ieskaitot valsti, kuras tiesām ir jurisdikcija izskatīt lietu pēc būtības, šāda situācija turklāt radītu šajā regulā paredzēto noteikumu par jurisdikciju neievērošanas risku un “forum shopping” risku, kas būtu pretrunā ar minēto regulu sasniedzamajiem mērķiem, it īpaši tam, ka jāņem vērā bērna primārās intereses attiecībā uz to, ka nolēmumi, kas skar šo bērnu, ir jāpieņem tiesai, kura ģeogrāfiski atrodas vistuvāk bērna pastāvīgajai dzīvesvietai un kuru Savienības likumdevējs ir uzskatījis par tādu, kura atrodas vislabākajā situācijā, lai izvērtētu bērna interesēs veicamos pasākumus.”

Briseles IIbis regulā ir nodrošināts, ka bērns var pastāvīgi sazināties ar abiem vecākiem pēc viņu laulības šķiršanas arī tad, ja vecāki dzīvo dažādās dalībvalstīs. Dažos gadījumos vecāki, iespējams, nelabprāt ļauj saviem bērniem doties uz citu dalībvalsti, lai apmeklētu otru vecāku, neraugoties uz spriedumu, ar ko otram vecākam tiek piešķirtas tiesības satikties ar bērnu. Briseles IIbis regulā ir mēģināts atrisināt šo problēmu, paredzot, ka ieinteresētās personas var pieprasīt, lai nolēmumu par vecāku atbildību atzīst un izpilda citā dalībvalstī. Saskaņā ar Briseles IIbis regulu citā dalībvalstī saskarsmes tiesību lietās pieņemtie spriedumi visām dalībvalstīm ir automātiski jāatzīst un jāizpilda. Piemēram, ja māte neļauj savam bērnam doties uz citu dalībvalsti, lai saskaņā ar pieņemto spriedumu apciemotu savu tēvu, tēvs var pieprasīt sprieduma izpildi citā dalībvalstī tāpat kā gadījumā, ja tas būtu pieņemts attiecīgajā dalībvalstī. Šajā gadījumā vairs nav nepieciešams uzsākt papildu procedūru, lai spriedums tiktu pasludināts par izpildāmu. Ir nepieciešams tikai tiesā, kas taisījusi minēto spriedumu par saskarsmes tiesībām, saskaņā ar Briseles IIbis regulas 41.pantu saņemt apliecību par saskarsmes tiesībām, kas kalpo kā izpildu dokuments visā Eiropas Savienības teritorijā. Jāatzīmē gan, ka Briseles IIbis regula paredz zināmas procesuālās garantijas (piemēram, ka bērnam un visiem ieinteresētajiem tiesvedībā tiks dota iespēja tikt uzklausītiem) tam, lai varētu tikt izsniegta minētā apliecība par saskarsmes tiesībām.

Savukārt iespējamie ārvalsts sprieduma neatzīšanas pamati izsmeļoši uzskaitīti Briseles IIbis regulas 22. un 23.pantā.

Briseles IIbis regula ietver noteikumus, kuri risina arī jautājumus saistībā ar bērnu civiltiesisko nolaupīšanu. Bērnu nelikumīgas aizvešanas vai aizturēšanas gadījumos Brisele IIbis regula aizstāj [1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem](#), bet tikai tad, ja bērnu nolaupīšana notikusi Eiropas Savienības dalībvalstu starpā. Ja minētajās attiecībās iesaistīta kāda trešā valsts, piemērojama būs tikai 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencija. Sīkāku informāciju par bērnu civiltiesiskās nolaupīšanas regulējumu Briseles IIbis regulā un citos starptautiskajos tiesību instrumentos var atrast Tieslietu ministrijas mājas lapas sadaļā [„Bērnu prettiesiskā aizvešana/aizturēšana”](#).

Briseles IIbis regulu piemēro no 2005. gada 1. marta.

Briseles IIbis regulu piemēro visās Eiropas Savienības dalībvalstīs, izņemot Dāniju.

Sīkāku informāciju par Brisele IIbis regulas piemērošanu vecāku atbildības lietās var atrast [Praktiskajā rokasgrāmatā Padomes Regulas \(EK\) Nr.2201/2003 piemērošanai](#).

Brisele IIbis regulas veidlapas un citu dalībvalstu saskaņā ar regulas 67. un 68.pantu paziņotā informācija pieejama Eiropas

Tiesiskās sadarbības atlanta civillietās [sadaļā par laulības lietām un lietām par vecāku atbildību](#).

<https://www.tm.gov.lv/lv/padomes-2003-gada-27-novembra-regula-ek-nr-22012003-par-jurisdikciju-un-spriedumu-atzisanu-un-izpildi-laulibas-lietas-un-lietas-par-vecaku-atbildibu-un-par-regulas-ek-nr-13472000-atcelsanu-jeb-briseles-iibis-regula>